

וחומר אינפורמטיבי מגוון, מאסף, שנתון לספרות ולמחקר). הנה דו־שיח לדוגמה מקומדיה זו, שנכתבה ב־1830: "ראה תראה כיצד יילך האלמנך שלנו, סח משורר אחד לעורכו המיועד של האלמנך, מצדי נותן אני 34 שירים: מתחת לחמישה מהם אחתום א.פ., מתחת לחמישה אחרים י.ב., ועל עוד חמישה אחתום בראשי תיבות ק.פ.ב. את השאר אדפיס ללא חתימה, ובהקדמה אודה לאדונים המשוררים ששלחו לנו את שיריהם. פרוזה יש לנו דו־והוותר: סקירה נמרצת על הספרות, ובה מושמעים כהלכה כל סופרינו המהוללים, האצולה שלנו..."

והנה פושקין זה עצמו, בבואו להעלות על הכתב רשימת הערכה למאספים ספרותיים ("אלמנכים") שיצאו בימיו, מפסיד את חוש־ההומור שלו ואת עוקצנותו ונעשה רצוננט "בעל־בית", מתון ומיושב־בדעתו עד שיע־מום. הרשימה על המאסף "סברנאיה לירה" (הנבל הצפוני) פותחת כך: "האלמנכים הפכו נציגי ספרותנו. לפיהם יתחילו במשך הזמן לדון בהתפתחותה ובהישגיה. כמה שירים נעימים, תרגומים מעוררי־ענין בפ־רוזה מלשונות המזרח, ושמותיהם של בא־ראטינסקי וויאזימסקי ערבים להצלחתו של נבל הצפון, בכור האלמנכים של מוסקבה". ואילו הסקירה על המאסף "דייניצה" (איילת־השחר) היא שיגרתית־ג'נטלמנית עד כדי תיפלות. הנה משפטה הראשון: "באלמנך זה פוגשים אנו בשמות סופרינו המפורסמים ביותר וכן בשירים של כמה גברות: קישוט בלתי־צפוי וחיידוש נעים בספרותנו".

העולם הוא אחד, ואף־על־פי־כן הזמן עושה את שלו. כשאנו מעיינים ב"ירושלים", שנ־תון לפרקי ספרות ואמנות ז־ח, אף אנו מוצאים — *mutatis mutandis* — יצירות של כמה גבירות, כגון זלדה, שושנה שרירא, רבקה שכטר, שרה חברוני, לאה טנצמן, שולמית הראבון, רבקה מרים, צפרירה גר, מרים ילן־שטקליס, חדוה הרכבי ושרה כ"ץ; אלא ששוב אין בכך משום חיידוש בספרות־תנו־אנו. ואם יש בשנתון חיידוש הרי זה דווקא בכיוון ההפוך: אין אנו מוצאים בו את הנפילים שעליהם היתה תפארתם של

גם אהבתה החד־צדדית של הצעירה למרצה באוניברסיטה אין בכוחה להוציאה מביתן של הזקנות. אהבה זו אינה מקלט ואינה מפלט, וודאי שאין די בה להצילה מן השקיעה בעולמן של הזקנות, הנעשה דחוס ומחניק יותר ויותר. וגם כשהבת המזדקנת מהסלת את הבית, מכניסה את אמה לבית־אבות לחולים כרוניים ועוברת לדירה מודר־נית, גם אז הצעירה עוברת לגור אתה הואיל והיא שקועה מדי בעולם זה ואינה מוכנה לנטשו. צללי חדלון מרחפים על הסיפור כולו וכנפיו של מלאך־המוות מת־דפקות על הבית. אלה קובעים את הטון ומבליטים את הפאטאליזם הנחרץ שכל דמו־יותיה של ענת פיינברג שוקעות בתוכו. י.פ.

שנתון "ירושלים"

כשאתה בא להעריך מאסף, קובץ, ילקוט וכיו"ב ומנסה להכניס את הערכתך למיטת־סדום של "רצנזיה", הרי בראש־וראשונה אתה נתקף חרדה שמא בשל ריבוי המחברים ומספר יצירותיהם עלול אתה לקפח בלי משים משורר פלוני ומספר פלמוני, להימנע מלציין יצירה רק משום שדיון בה מצריך מקום וזמן, ולהבליט חיבור כלשהו רק משום שאפשר למצות את טיבו ומהותו בשנים־שלושה משפטים.

אין תימה שאנו מנסים להיתלות כאן באילן גדול ולתהות על מעשי קודמינו במצבים כאלה. מי מנה את מספר המאספים, הקב־צים, הילקוטים וכו' בעברית ובשאר לשונות מימות־בראשית ועד ימינו־אנו?

גדול משורריה הקלאסיים של רוסיה, אלק־סנדר סרגייביץ' פושקין, כתב קומדיה סאטירית בשם "אלמנאשניק", כלומר איש־רוח, מובטל, שבאין תעסוקה אחרת גמר אומר להוציא אלמנך (ההגדרה המילונאית של מונח זה לפי אברהם אבן־שושן היא: מער־בית "אלמנאח", ההוראה המקורית—מקום חניה לגמלים, לאחר־מכן—סיפור שהיו מספ־רים בשעת החניה, ולבסוף—לוח. בלשונות אירופה: לוח שנתי הכולל גם דבריי־ספרות

קרובים ומופרים לחלק ניכר מאוכלוסי ארצנו. סיפורת זו, על נופיה המגוונים ונושאייה השונים, אף היא יש בה מאותה רעננות מפתיעה—הייתי אומר, בלתי-צפויה—המיחדת משום-מה קובץ זה. הוא הדין לגבי רוב השירים שבשנתון, הפותח בשירה של זלדה, "בימים פתוחים לצמיחה", לאמור:

בימים פתוחים לצמיחה / בעידן העלומים /
היו אברי נתינים נאמנים / לגשמה. / ולו
ציוטה לגוף השוקק / מות למען שמו /
היו האברים רצים בשמחה / לכבשן. /
בעידן ההוא / התגעגעו החושים ללכת עד
כלות / בחוקות השמים.

ולמרבה הפלא, מרענן עד לדריכות-חוושים מאמרו של אליעזר שביד, "משנת ברוך שפינוזה כנגטיב של הפילוסופיה היהודית החדשה", שדיוק ניסוח, כושר ניתוח, קילוח סגנון ובהירות מחשבה משמשים בו בסיני-תיזה צלולה ומאירת-עיניים, העשויה לשמש דגם לכתיבת הגות מעין זו לבמות מסוג זה. ודומה כי משהו מאותה צלילות נאצל גם על מאמרה של שרה כ"ץ, אף שאינו אלא של תורת-הספרות, של שיר משיירי אבן-גבירול, "ואל תתמה באיש כמה בשרו".

ולסיום ננקוט כלל אחד המקובל על הרשות השיפוטית במדינה דמוקרטית, לאמור: הצדק לא זו בלבד שיש לעשותו אלא דין הוא שיראו כי אכן נעשה. לפיכך נחתום סקירה זו ברשימת המשתתפים בשירה ובסיפורת, בהגות ובבקורת, שלא הזכרנום עד כה: חיים גורי, שמואל יבין, דוד רוקח, יהודה עמיחי, אנטון שמאס, שמאי גולן, דב ירדן, יונה דוד, מ. וינקלר, אמוץ כהן, אריה ליפשיץ, אסי דגני, מאיר בוסאק, אחמד עבד, דב אשבל, משה שפירר, יהודה האזרחי, יוסף צמודי וגדעון תלפז. תרומה חשובה הרימו למאסף רישומים וציורים של אנה טיכו, אהרן בצלאל, נפתלי בזם, דוד רוקח, אריה קילמניק, משה הופמן, אריה ארוך, לודביג בלוס, קולט ברונשוויג, רבקה מרים, ירדנה ומיכאל אלקן, ועמי שביט.

א.ג

קודמיו—עגנון, הזן, שלמה צמח, ש.ה. ברגמן, אורי צבי גרינברג, לאה גולדברג, ואף לא כמה מן המשמרת הצעירה (שבעוור-נותינו קיפחה בינתיים את צעירותה), ירו-שלמים ותיקים שפה הורגלנו לראותם באותם כרכים כגון אהרון אפלפלד, דוד שחר, יצחק אורן בסיפורת ואברהם הוס, דן פגיס ויצחק שלו בשירה. על הראשונים אנו מצטערים שהרי רובם הסתלקו מאתנו, מי בשיבה טובה ומי בשיבה טובה פחות, ומיעוטם הגיעו לזיקנה מופלגת ושוב אין פרי רותם עומד לכתבי-העתים, אף אם אלה שנתונים (המופיעים אחת לשנתיים). ואילו האחר-נים ודאי אך מקרה הוא שאינם מיוצגים ב"ירושלים" האחרון דווקא.

יהודה האזרחי ושולמית הראבן, עורכיו של השנתון האחרון, נתנו לפנינו כרך שסימנו האפייני הוא, כמדומה, רעננות. אכן, רוח רעננה נושבת מרוב הדברים שנתפרסמו באסופה זו, אף שכל אחד מהם עומד בפני עצמו ואין חוט גראה-לעין מקשר ביניהם. הסיפור "המחיצות שלא חצו" מאת שושנה שרירא מתאר בעליצות צבעונית אורחת מחוץ-לארץ, הבאה אל קרוביה בתל-אביב של שנות המנדט כדי לרכוש לה נחלה פנויה בקרבת הכותל. שולמית הראבן מצליחה בתן רב להחיות בסיפורה "בחזרה לגבעון" את אוירת החרדה והציפיה ששררה בכנען לפני כיבושיו של יהושע בן-נון, ואת משברי החומר והרוח באוכלוסיה הכנענית שלאחר ההתנחלות הישראלית, על כל המשתמע מכך—לכל הרוצה לשמוע—לגבי ימינו-אנו. ואילו צבי ברמאיר ב"טרפעיך והתפארת" מנסה, תוך כדי דחיסות סגנונית, נאמנה עד שבי למקורות, להחיות תקופות שהתלמוד נשמת-אפן בסממני לשון-חכמים וירטואור-זית. זו דרכו של סופר זה; המקבל יקבלנה והדוחה ידחנה, אך הכל יודו כי יש משום אתגר במשימות שהטיל על עצמו. קלמן סגל, מיוצאי מזרח-אירופה, בסיפורו "באס-טארד", שתורגם מלועזית, מעלה על הכתב בכשרון תיאורי לא-מבוטל נופים זרים ורחוקים שעוד לפני דור אחד או שנים היו